

Liefde voor het lied van Luther

tekst Jaco van der Knijff beeld Sjaak Verboom

Hij noemt zich een rasechte orthodoxe calvinist. Toch is Ed Kooijmans uit Barneveld de laatste jaren vooral met Luther bezig geweest. Zijn liefde voor diens liederen mondde uit in een kloek boek. „In zijn genadeleer is Luther heel betrouwbaar.”

Ed Kooijmans (1950) is al jaren in de greep van de reformator van Wittenberg. „Wie de boeken van Maarten Luther begint te lezen en zich in diens persoon en werk gaat verdiepen, krijgt levenslang”, schrijft

Ed Kooijmans uit Barneveld schreef een boek over de 36 liederen van Maarten Luther. „Natuurlijk ga ik niet mee in Luthers opvatting van het avond-maal. Maar met zijn liederen is niets mis.”

hij in het woord vooraf van "De Wittenbergse nachtegaal". Het boek over de wereld van Luthers liederen wordt volgende week vrijdag gepresenteerd (zie kader).

Het vuurtje ontbrandde toen Kooijmans, die jarenlang als neerlandicus verbonden was aan het Van Lodenstein College in Amersfoort, onderzoek deed voor de bundel "Uit Sions zalen", die in 1991 verscheen. Daarin is een groot aantal liederen uit de tijd van de Nadere Reformatie bijeengebracht, maar ook een paar gezangen van Luther. „Ik had de smaak te pakken. Ik heb toen voor elk van de 36 liederen van Luther een bestandje aangemaakt op mijn computer. In de loop der jaren heb ik alle informatie die ik tegenkwam verzameld. Daar is nu "De Wittenbergse nachtegaal" uit voortgekomen.”

Een van de motieven om het boek te schrijven, was Kooijmans' wens om een bijdrage te leveren aan de Reformatieherdenking in 2017. Luther en zijn geschriften zullen dan weer van veel kanten belicht worden. Maar het zou volgens de auteur jammer zijn wanneer diens liederen daarbij zouden ontbreken. Want juist daarin krijgen we een unieke inkijk in het (geloofs)leven van de reformator.

Omdat Luthers liederen helemaal verweven zijn met zijn levensloop en theologische ontwikkeling, koos Kooijmans ervoor óók het verhaal van Luthers leven in het raam van zijn tijd te vertellen. Daarmee is het eerste deel van het boek tevens een soort levensbeschrijving geworden. Het tweede deel bevat de teksten van alle 36 liederen, inclusief vertalingen.

Zo'n boek was er nog niet, schrijft u.

„In Duitsland is er genoeg geschreven over Luthers liederen, vaak in naslagwerken bij liedbundels. In het Nederlands heb je de dissertatie van W. J. Kooiman over Luthers kerklied in de Nederlanden uit 1943. Verder behandelt dr. Arie Eikelboom in deel 2 van zijn serie "Hymnologie" alle liederen van Luther. Ik wil echter meer dan alleen hymnologische informatie geven. Zo'n monografie waarin deze liederen helemaal in de context van het leven van Luther worden geplaatst, ken ik niet.”

Iemand die zondags kerkt in de gereformeerde gemeente in Nederland in Barneveld en tegelijk bijna lyrisch schrijft over de liederen van Luther: dat wekt verbazing.

Lachend: „Dat was de eerste vraag die ik kreeg toen ik in lutherse kring op zoek ging naar fondsen voor de uitgave van dit boek.” Serieus: „Als calvinist Luther lezend, ben ik steeds meer onder de indruk geraakt van de authenticiteit van deze man. In de persoonlijke en hartstochtelijke manier waarop hij

schrijft over zijn geloof en zijn aanvechtingen komt hij heel dichtbij. Zijn genadeleer is heel zuiver: de wonderlijke ruil, zonde en genade, de rechtvaardigmaking. En dat klinkt allemaal door in zijn liederen. Natuurlijk ga ik niet mee in Luthers opvatting van het avondmaal. Maar met zijn liederen is niets mis.”

De toon is bij Luther vaak opgewekter dan bij de nazaten van de Nadere Reformatie.

„In 1744 verscheen een bundeltje met ”uitgekipte gezangen” die heel populair waren in het gezelschapsleven. Daar stond ook één gezang van Luther in: het lied ”Nun freut euch, lieben Christen, gmein”. Daarin bezingt Luther uitgebreid zijn bekeringsgang. Dat lied sluit naadloos aan bij de geloofsbeleving in de Nadere Reformatie. De andere 35 liederen van Luther werden niet uitgekozen. Daarin is de toon objectiever. Dat riep minder herkenning op in een tijd van toenemende subjectivering. In de bundel ”Uit Sions zalen”, bedoeld voor de rechterflank van de gereformeerde gezindte, staan naast ”Nun freut euch” ook Luthers ”Een vaste burcht” en zijn ”Aus tiefer Not”. In dat laatste lied verbindt Luther Psalm 130 met de paulinische rechtvaardigingsleer. Zowel de diepe verlorenheid als de genadige redding wordt heel mooi verwoord.”

Luther maakte vooral gezangen. Is zijn uitgangspunt niet heel anders dan dat van Calvijn?

„Als je heel goed kijkt, is er niet veel verschil. Luther gaat eind 1523 op zoek naar mensen die liederen in het Duits kunnen maken. Hij vraagt dan nadrukkelijk om psalmen in de volkstaal. Later zie je dat die focus verbreedt. Hij vertaalt middeleeuwse Latijnse gezangen, maakt nieuwe liederen en berijmt in totaal zeven psalmen. Maar ook de zogenoemde vrije liederen zijn doorspekt met Bijbelcitatoren. Bij Calvijn zie je een omgekeerde beweging. Hij begint breed met zijn eerste liedboekje uit 1539, waarin psalmen en gezangen staan. Later zie je een versmalling optreden: alleen de psalmen blijven over. Dat is de lijn die in Nederland doorgezet heeft. Terwijl Calvijns opvolger Beza een aantal jaren na Calvijns dood met een bundel Schriftberijmingen kwam, net als Marnix van SintAldegonde in 1591 in ons land. Je ziet in onze traditie dat het afkeuren van gezangen vaak te maken heeft met de remonstrantse ideeën die in veel gezangen naar voren komen. Als het om dat punt gaat, is echter geen enkel lied van Luther af te keuren. In zijn genadeleer is hij heel betrouwbaar.”

Wat wilt u met uw boek berei-

„Laat duidelijk zijn: ik heb dit boek niet geschreven om een steen in de vijver te gooien of een discussie in de gereformeerde gezindte uit te lokken. Ik ben met de ogen van een liefhebber naar Luthers liederen gaan kijken en ben ze zeer gaan waarderen. Maar je zult mij geen pleidooi horen voeren om deze liederen in een calvinistische eredienst in te gaan voeren. Niettemin kunnen we veel van Luther leren en houdt hij ons een spiegel voor. Als je met zijn leven en theologie bezig bent, krijg je zicht op de ”una sancta”, de ene kerk van alle tijden. Hij greep terug op het Nieuwe Testament en de Vroege Kerk. Die traditie wilde hij gezuiverd voortzetten. Wij zijn die band veelal verloren. Met Luther bezig zijn opent universele perspectieven. Je voelt je meer verbonden met de kerk van alle eeuwen. En je realiseert je dat wij als gereformeerde gezindte van die ene boom van de kerk slechts een bepaalde tak zijn.”